

Storkyrkan, till höger,
har återfått sin forna kulör.

DEN STORA KULÖRJAKTEN

Kröningar av Magnus Eriksson, Kristian Tyrann, Gustav III, vigsel av Gustav Vasa eller på senare tid Riksmötets öppnande. Storkyrkan i Gamla stan har stått värd för mycket genom åren, nu ska den återställas till utförandet från 1700-talet. Fastighetsnytt hängde med under en dag på bygget.

AV MATTIAS FRÖJD FOTO MATTIAS de FRUMERIE

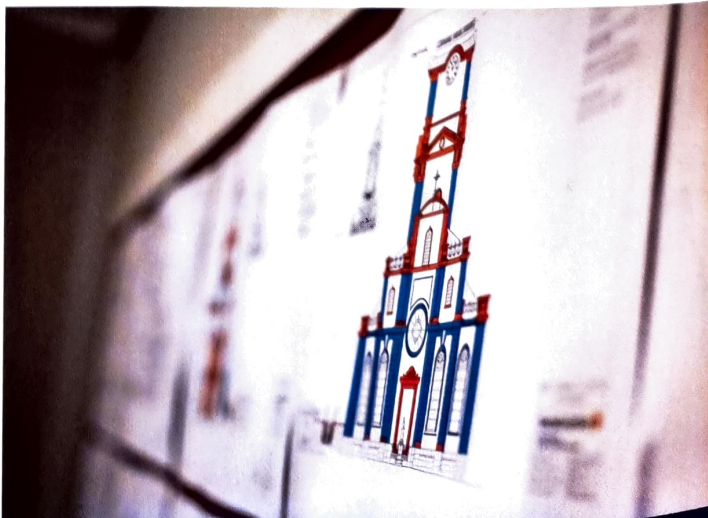
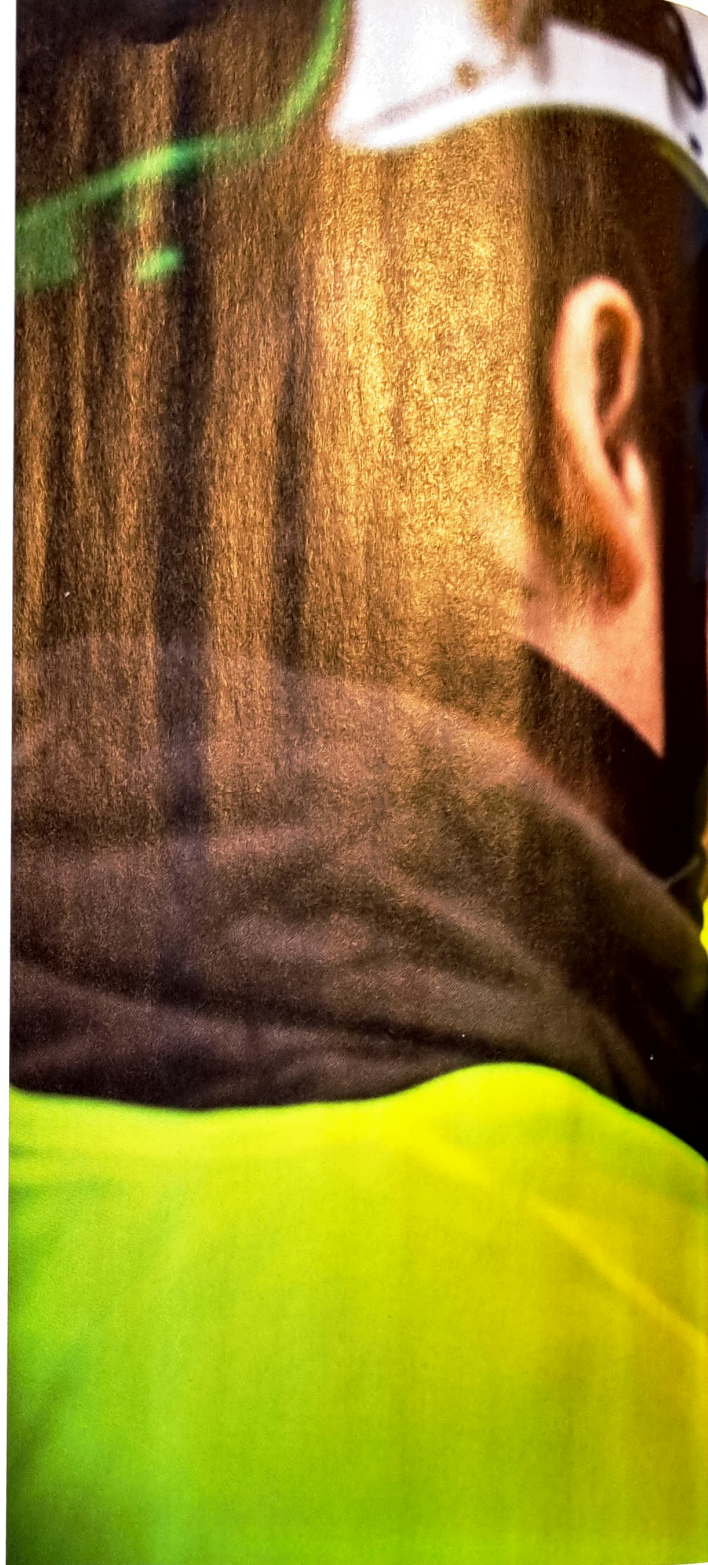
Överst: Jonas Sjöholm, Puts och Tegel, diskuterar historisk byggteknik med Robert Edman, projektledare KFS, och Sven Löfvenberg, vd KFS.

Nedan från vänster:
Allt med blått och rött på skissen ska linoljemålas (grått), de vita partierna är kalkfärg (rosa).
Det gamla koppartaket har ärgat kraftigt och behöver bytas.
Många olika typer av huggningar har prövats på den nya stenen till Storkyrkan.

Den något skrangliga bygghissen tar oss upp till byggställningens våning 19. Här befinner vi oss på samma plats som där Storkyrkans tornväktare spanat efter eventuella angripare eller eldsvådor. Utsikten är spektakulär för dem som fått möjlighet att medverka under renoveringen av den gamla kyrkan, men det är också tufft om utrymme där inte minst säkerheten är en viktig faktor. Sven Löfvenberg, vd KFS AB, påpekar att murarmästare Thord som murade kyrkans valv och torn vid 1400-talets slut var duktig på att mura men förmodligen inte kunde föreställa sig de laster som dagens arbete innebär.

– Tornet stod ju färdigt på 1480-talet och det byggdes inte för att dimensionera en modern byggnadsställning med väderskydd. Så vi har haft omfattande konstruktiva utredningar för att beräkna om vi över huvud taget kan bygga ställning på tornet. Det visar sig att rent matematiskt så kan vi inte det, utan vi överbelastar tornet och då måste vi övervaka det minutiöst. Så alla sprickor som finns i tornet övervakar vi digitalt, i realtid, för att se hur tornet rör sig. Börjar det blåsa i höst är vi beredda på att ta ner både väderskydd och ställning om det krävs, säger Sven Löfvenberg.

Ambitionsnivån i projekt Storkyrkan är hög, där uppdraget är att återställa byggnaden till samma ▶

RENOVERINGEN AV STORKYRKAN

► KFS, Kyrkans Fastighetssamverkan Stockholm, har 18 anställda och ägs av ett antal lokala församlingar och ansvarar för att vårda och underhålla den kyrkliga kulturmiljön. Renoveringen av Storkyrkan ska vara klar i december 2022. Utöver Storkyrkan är man även i färd med arbeten på Högalidskyrkan på Söder och Staffanskyrkan i Gävle. Man jobbar även åt externa beställare som till exempel Stadsmissionen på Mariatorget, där man renoverar S:t Paulskyrkan till ett verksamhetscentrum.

Träkonstruktionen på tornhuset är vattenskadad och behöver bytas.

► utförande som på 1700-talet. Den gamla bykyrkan invigdes redan 1306, då i ett gotiskt format. Så såg den ut fram till branden av slottet Tre Kronor 1697. Nicodemus Tessin den yngre byggde ett nytt slott i italiensk barock och ritade också ett förslag på Storkyrkan, som då skulle omvandlas till en barockkyrka.

– Han gick dock ur tiden, så det blev stadsarkitekt Johan Eberhard Carlberg som fick uppdraget. Då gjorde man om hela utsidan till en helt annan kyrkobyggnad, romersk barock, och det var klart på 1740-talet. Sedan dess har det varit ungefär nio stora fasadrenoveringar där man förenklat en hel del, framför allt under 1900-talet, där man hyllat bort mycket av den rusticering och stuckatur som funnits på fasaderna. Och det

är det vi återställer nu, vi tar tillbaka kyrkan i sin helhet vad gäller måleri, kulör och arkitektur till 1740-tal.

DET VAR DOCK något av ett detektivarbete för att hitta rätt kulör till fasaden. Man visste att kyrkan var ljusare än slottet, och Statens Fastighetsverk har lagt ner mycket energi på att ta fram slottets originalkulör som också är rosa, men mörkare.

– Vi har en duktig antikvarie som heter Max Laserna som hållit på i flera års tid. Oftast kan man hitta gammal originalputs på vindar, men tyvärr gjorde vi inte det här. Men så hade vi lite tur, när man putsade om kyrkan senast på 1970-talet så lämnade man in lite provbitar till stadsmuseet. Så i deras arkiv hittade vi en bit från 1740-talet, så

vi vet med 100 procents säkerhet att den kulör vi har nu är som kyrkan såg ut då. Det kommer att bli väldigt fint när det är klart.

I en normal byggnation kan man vanligtvis projektera från start till mål med ritningar och kalkyler. Men vid renovering av en så gammal byggnad som Storkyrkan händer det att man träffar på obehagliga överraskningar. Till exempel trodde man att plåten på tornet var från 1930-talet, men den visade sig vara 1770-tal vilket innebär ett större läckage som kan ha skadat tornets trästomme. Ett antal stora kopparurnor hade vid renoveringen 1934 också fyllts med betong och måste göras om från grunden.

- Vansinnigt dumt för den som kommer nästa gång och ska laga plåten – tanken är ju att man ska lyfta bort dem för renovering, men det går inte

nu. Så det var en hel del missar under 1900-talets moderna tänk, säger Sven Löfvenberg.

Det har varit svårt att hitta rätt material emellanåt, då allt gärna ska vara så likt originalet som möjligt. Lokalproducerad kalk har man lyckats få till men exempelvis sten har man tvingats importera från Schweiz. Annars kan man tro att den största svårigheten borde vara att hitta kompetens vad gäller traditionellt hantverk. Sven Löfvenberg berättar dock att svenskt hantverkskunnande för- ▶

”I deras arkiv hittade vi en bit från 1740-talet, så vi vet med 100 procents säkerhet att den kulör vi har nu är som kyrkan såg ut då.”

Från Storkyrkans torn har man kunnat blicka ut över Stockholm och Gamla stan sedan 1480-talet.

Det finns krav från länsstyrelsen att material och hantverk ska vara av traditionellt snitt. Men det har varit en positiv utveckling sedan 1970-talet, och i dag går det att hitta hantverkare på alla områden som kan traditionellt, medeltida hantverk. I år läggs allt grundbruk och nästa år alla lister med schabloner som är framtagna på plats. Innan man knackar ner så mallar man av alla lister så att inga vinklar går förlorade, utan det blir precis som tidigare.

svunnit i lite olika vågor, men att pendeln svängde tillbaka på 1970–80-talet.

– Arkitekten Ove Hidemark, som renoverade Skokloster och återuppbyggde Katarina kyrka, väckte frågan om en återgång till gamla arbetsmetoder och material. Det har varit en positiv utveckling sedan 1980-talet när det gäller hantverkskunnande. I dag går det att hitta hantverkare på alla områden som kan traditionellt, medeltida hantverk. Det gjorde det inte på 1970-talet, då fanns det inte en målare som kunde måla med linoljafärg. Det har varit en samhällsutveckling med byggnadsvårdsintresse, i dag värderar vi gamla hus högre än vad vi gjorde på 1960–70-talet då vi i stället rev och ersatte. Så det går att hitta kompetens, även om man får leta.

DET ÄR INTE gratis att underhålla kulturbyggnader.

En del av finansieringen står staten för efter en överenskommelse från år 2000 då kyrka och stat gick skilda vägar och Svenska kyrkan tog ansvar för cirka 3 500 byggnader. Men de får inte byggas om hur som helst, utan skyddas av kulturmiljölagen där länsstyrelsen har det yttersta ansvaret. Så alla arbeten måste godkännas, och att man inte kan bygga om på ett sätt som kanske behövs innebär en fördyring.

– Svenska kyrkan får 460 miljoner om året av staten för att ta hand om kulturarvet – det kan låta mycket, men kostnaden totalt är 3,5 miljarder om året för att vårda och underhålla alla kyrkor, varav nästan hälften är medeltida. Även enklare underhåll blir dyrare då vi inte får putsa eller måla hur som helst, utan ska använda traditionella material. Det är bra, men det kostar också pengar, säger Sven Löfvenberg. ■

